



Ekolojik Kültürel Turizm Aracı Eko Müzelerin Kültürel Peyzaj Açısından İrdelenmesi

Aysun TUNA¹, Elmas ERDOĞAN²

Özet

Eko-kültürel turizm, peyzajın ekolojik ve kültürel bileşenlerinin birlikte sunulmasıyla, kültürel ve ekolojik kaynakları geliştirmeyi hedeflemektedir. Sürdürülebilirlik ve katılım turizmin uzun vadeli geleceği için çok önemli iki ana faktördür. Sürdürülebilirliğin tüm ilkelerini taşıyan eko turizm ile kültürel peyzajın bir arada değerlendirildiği eko-kültürel turizm potansiyelinin yaşama geçirilmesi için uygun stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu stratejiler kapsamında doğal ve kültürel çevreyi bir bütün olarak koruyarak yaşatan "ekomüze" kavramı gündeme gelmektedir.

Bu makalede; eko-kültürel turizm olgusuna değinilerek doğanın, yerel kimliğin, kültürel ve sosyal çeşitliliğin sürdürülebilirliğini hedefleyen ekomüze yaklaşımının ne olduğu ortaya konmuş ve kültürel peyzaj ile olan ilişkisi irdelenmiştir. Türkiye’de gerçekleştirilecek güncel yaklaşımlar ve ekomüze uygulamaları için örnek çalışmalardan edinilen ipuçları değerlendirilerek öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eko-kültürel turizm, sürdürülebilirlik, ekomüze, kültürel peyzaj

The Evaluation of Eco-Museums as a Tool of Eco-cultural Tourism in The Frame of Cultural Landscapes

Abstract

Eco-cultural tourism aims to develop cultural and ecological resources by presenting ecological and cultural components of the landscape. Sustainability and participation are both crucial for the long-term future of this form of tourism. Appropriate strategies for the realization of potential of eco-cultural tourism that encompasses both eco tourism and cultural landscapes. Within the scope of these strategies while preserving the natural and cultural environment as a whole "eco-museum" concept comes into the agenda.

In this article through the analysis of the concept of eco-cultural tourism, it is explained the approach of ecomuseum which aims the sustainability of local environmental identity, socio-cultural diversity and examined its interrelations with cultural landscape. Lastly it has been presented proposals on ecomuseums by evaluating current studies conducted in Turkey.

Keywords: Eco-cultural tourism, sustainability, eco-museum, the cultural landscape

Giriş

20.yy’da oluşan küreselleşme olgusunun beraberinde getirdiği, kültür ve yerleşme kavramları önem kazanmıştır. Özellikle kentsel ve kırsal yapılar küreselleşmenin beraberinde getirdiği tekdüzelikten yerel kimliklerini ön plana çıkararak kurtulmaya çalışmaktadır. Yerel özelliklerin kimlik oluşturması ile somut kültürel mirasın sergilendiği müzeler gerek yapısal gerekse fiziksel koşullar anlamında değişime uğramaktadırlar. Müzeler, somut değer ve kültür kalıtlarının sergilendiği mekânlar olmaktan öte toplum yaşamını, kültürünü anlatan, ziyaretçiye ‘yaşayarak öğrenme’ olanağı sağlayan mekânlara dönüşmeye başlamıştır. Bu yeni bakış açısı ile oluşan müze türlerinden ekomüzeler, somut kültürel mirası kendi ortamında yerel toplumun yaşayışı ile ziyaretçiye sunarken aynı zamanda bulunduğu çevreye sosyo-ekonomik anlamda katkı sağlayan bir turizm yaklaşımı ve stratejisi olarak öne çıkmaktadır.

¹ Düzce Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü 81620, Düzce aysuntuna17@gmail.com

² Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara erdogan@ankara.edu.tr

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin sahip olduğu doğal ve kültürel mirasın varlığının sürdürülebilirliğine ilişkin koruma ve geliştirme stratejilerinden ekomüze kavramının tanımlanmasıdır. Bu tanımlamanın, özellikle Türkiye'nin doğal/kültürel mirasa sahip alanlarında yapılacak olan koruma, geliştirme ve yerel kalkınmada rol alma boyutuna ilişkin geliştirilebilecek alternatif uygulamalar açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ekolojik-Kültürel Turizm

Turizm, Dünya'nın en hızlı gelişen ve hızla büyüyen endüstrisi olmasının yanı sıra bugün, sosyal bilimlerin çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Bugün, Dünya genelinde turizm alanında, ekoturizm ve kültürel turizm olguları önem kazanmıştır. Eko turizm ve kültürel turizm bileşiminden oluşan ekolojik-kültürel turizm kavramına geçmeden önce bu kavramları tanımlamak gerekmektedir.

Uluslararası Ekoturizm Topluluğu TIES (The International Ecotourism Society); ekoturizmi, '*çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözeten, doğal alanlara karşı duyarlı seyahat*' olarak tanımlamıştır (URL1). Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nin tanımına göre ise ekoturizm, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyo-ekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaretir (Kurdoğlu, 2001).

Bu tanımlamalara göre; yağmur ormanlarında yapılan bir yürüyüş, çevreye ve orada yaşayan yerel halka katkı sağlamadığı sürece eko-turizm olarak değerlendirilememektedir (Sinha, 2009).

Yapılan bu tanımlamalara göre eko-turizm faaliyet ve uygulama ilkeleri:

- Çevreye/alana en az müdahale,
- Çevresel ve kültürel bilincin oluşturulması,
- Yerel halk ve ziyaretçiler arasındaki etkileşimin güçlendirilmesi,
- Doğa koruma için doğrudan finansal yardımın sağlanması,
- Yerel halk için belirli bir ekonomik yararın sağlanması,
- Ev sahibi ülke için siyasi, çevresel ve sosyal düzeyde katkı sağlanması,
- Uluslararası İnsan Hakları'na destek sağlaması, olarak belirlenmiştir (Sinha, 2009).

Sürdürülebilirlik İlkesi

Eko-turizm gelişme ilkeleri ve yönetim planı kitle turizmi de dahil olmak üzere tüm turizm türleri için geçerlidir. Sürdürülebilirlik ilkesi, turizmin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel düzeyde gelişmesi ve bu gelişimin uzun vadede garanti altına alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda eko-turizm;

- Turizmin gelişmesinde en önemli unsur olan çevre kaynaklarının etkin kullanımı, ekolojik süreçlerin devamlılığının sağlanması, doğal miras ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlamak,

- Ev sahibi toplumun kültür ve değerlerine saygı, onların yaşam çevrelerini, kültürel miraslarını ve geleneksel değerlerini korumak ve kültürler arası anlayış ve hoşgörüyeye katkıda bulunmak,

Ev sahibi toplumun tüm paydaşları için, gelir-kazanç olanakları, istikrarlı istihdam ve sosyal hizmetler dâhil olmak üzere tutarlı, uzun vadeli ekonomik faaliyetler sağlamak, yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunmak ile yükümlüdür (Sinha, 2009).

Paydaşların Katılımı

Eko-turizmin gelişimi, ilgili tüm paydaşların (yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, eğitim kurumları, özel sektör aktörleri) katılımını gerektirir. Ekoturizm dinamik bir süreç olup, etkilerin sürekli gözlemini gerektirmektedir. Önleyici ve/veya düzeltici tedbirlerin gerektiğinde tanımlanması gerekmektedir. Ekoturizm için turist memnuniyetini yüksek seviyede tutmak, turistler için anlamlı deneyimler sağlamak, sürdürülebilirlik sorunları hakkında farkındalık yaratmak ve sürdürülebilir turizm uygulamalarına teşvik etmek gibi olgular önemlidir.

Artan turist sayısı ekonomik fırsatları ve istihdamı sağlarken, birtakım sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Bunların başında yerel halkın turizmin gelişmesinden ne kadar yararlandığı ve turizmin büyümesi, bölgenin doğal ve kültürel zenginliklerini nasıl etkilediği gelmektedir. Bu soruların sürekli olarak tartışılması ve ekoturizm geliştirme yönteminde yapılacak uygun iyileştirmelerin zamansal tanımlamalarının yapılması gerekmektedir.

Kültürel Turizm

Kültürel turizm, mekânların, geleneklerin, sanatsal etkinliklerin, göreneklerin, bölge halkının karakterini yansıtan deneyimlerin sentezine dayanmaktadır (Sinha, 2009). Kişinin kendi perspektifini geliştirmek için diğer kültürleri öğrenme kavramı genellikle temel bir değerdir. Bir turistin o bölgenin esnafından satın aldığı bir geleneksel kıyafet ile birlikte o geleneği öğrenmesi kültürel turizmin bir boyutu olarak nitelendirilmektedir. Ya da zanaatkarla yapılan alışverişin sadece para değişiminin ötesinde; karşılıklı bir etkileşim oluşturması kültürel turizmin hedefidir. Başarılı kültürel turizm projeleri işbirliği, değerlendirme, araştırma, pazarlama ve ziyaretçiler için gelişmiş hizmet sektörüne bağlı olmaktadır.

Ekolojik-Kültürel Turizm

Eko-kültürel turizm, bir peyzajın ekolojik ve kültürel bileşenlerinin biraraya getirilerek sergilenmesi anlamını taşımaktadır. Bu kavram, marjinal kültürlerin ve ekolojik kaynakların geliştirilmesi için bir yol olarak önerilmektedir. Sürdürülebilirlik ve katılım turizmin uzun vadeli geleceği için çok önemli iki ana faktördür. Sürdürülebilirliğin tüm ilkelerini taşıyan eko turizm ile kültürlerin farklı ve güncel uygulamalarının bir arada değerlendirildiği kültürel turizm ilkeleri, eko-kültürel turizm kavramının temelini oluşturmaktadır. Eko-kültürel turizm yaklaşımında en önemli unsur, alanların planlanması, gelişimi ve bakımında yerel kontrolün sürdürülebilirliğinin sağlanmasıdır. Bunun sağlanması için öncelikle yapılması gereken, yerel toplumun çevresiyle olan ilişkisinin gözlemlenerek tanımlanmasıdır. Eko-kültürel turizm, eko turizm ve kültürel turizmin yerel halkın istihdamını sağlayan modelini oluşturmaktadır (Pociovalișteanu ve Niculescu, 2010).

Eko-kültürel turizm, yerel halkı, gelir getirici faaliyetlerden etkin bir biçimde yarar sağlaması için yerel kuruluşlar, ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları ve turizm şirketleri arasında bağlantı kurmayı hedeflemektedir (Sadorge, 1998).

Aynı zamanda, turizmin bu formu, yeterli işgücü olup da işsizliğin yaşandığı ancak, turizm potansiyeline sahip bölgelerde doğal ve kültürel mirasın korunarak bunlardan en üst düzeyde yarar sağlamayı amaçlamaktadır.

Eko-kültür turizmin hedefleri:

- Eko-kültürel çalışmalar yürütmek,
- Eko-kültürel eğitim ve bilinçlendirme programlarını yürütmek,
- Danışma ve bilgilendirme merkezlerini kurmak,
- Alt yerleşmelere/küçük ölçekli yerleşim alanlarına yardımcı, çevre dostu yerel endüstrilerin kurulmasına teşvik etmektir (Wallace ve Russell, 2004).

Ekolojik kültürel turizmde seyahat noktalarının artması büyük ölçüde rehberlik hizmetlerine bağlıdır. Alanında uzman rehberler, kültürel - doğal kaynakların ve yerel kültürlerin korunması politikalarının ilk uygulayıcısı olma ve yerel halk ile ziyaretçiler arasındaki iletişimin geliştirilmesi gibi eko-kültürel turizmin gelişiminde baş aktör olarak işlev görmektedirler.

Ekolojik ve kültürel potansiyele sahip bir bölgede eko-kültürel turizmin gelişmesi:

- Bölgenin korunması için ekoloji bilincinin arttırılmasına,
- Sürdürülebilir kalkınma için kır-kent ilişkilerinin güçlendirilmesine,
- Eko-kültürel turizm ve kaynakların korunması için eko-etik bilincinin geliştirilmesine bağlıdır (Gang, 2011).

Turizmin çevreye duyarlı ve sürdürülebilir bir formu olarak nitelendirilen eko-kültürel turizm kapsamında doğal ve kültürel çevreyi birlikte koruyarak yaşatan 'ekomüze' kavramı gündeme gelmektedir.

Ekomüze ve Kavramsal Gelişim Süreci

19.yy'da ulus devletçiliğe geçiş modelinde toplumların tanımlanması ve ulusal kimliklerin oluşmasında önemli bir politik kaynak olan müzecilik anlayışı, 1970 sonrası dönemde başlayan '*yeni müzecilik akımı*' ile değişime uğramıştır. Objeye merkezli; objelerin sadece sergilenerek tanıtılması anlayışından; mevcut koleksiyonların izleyici tarafından yorumlanması ve deneyimlenmesine olanak tanıyan yeni müzecilik anlayışı ile sadece eser, obje ya da koleksiyon sergileyen ve toplumla arasında sınırlı ve pasif bir ilişki olan klasik müzeciliğe karşı çıkmaktadır (Hooper, 1999). Öyle ki, yeni müzecilik hareketi, içinde yaşadığı zamanın ve toplumsal yaşamın bir parçası olan, onunla birlikte dönüşen ve dönüştüren aktif bir role vurgu yapmaktadır (Doğan, 2010). Yeni müzecilik akımının önemli bir ürünü olan ekomüze kavramının ortaya çıkışı ICOM'un (International Council Of Museums) Fransa'da düzenlediği toplantıda olmuştur.

Ekomüze, literatüre ICOM'un 1972 yılında, 25-30 Eylül tarihlerinde, Fransa Çevre Bakanlığı, ICOM Fransa Ulusal Komisyonu'nun inisiyatifinde Bordeaux, Istres ve Lourmarin'da düzenlenen "Müzeler ve Çevre" Toplantısının bildirgesindeki tanımıyla girmiş, buna rağmen genel kurul tutanak ve kararnamelerinde resmi bir madde olarak yer almamıştır. Öyle ki, müzenin hizmet ettiği toplulukla tam bir birliktelik halini yakalamayı amaçlandığından, ekomüze şeklinde adlandırılan ve tanımladığı çevreyle ilişkisi bulunan yeni bir müze türü ortaya konmuştur (Madran, 2001).

Madran, ekomüze modelinin milli parklar ve açık hava müzelerinden dayanak aldığına dikkat çekerken aralarındaki ilişkiyi de sorgulamaktadır. Öyle ki, milli parklar, tarihsel arkeolojik ve kültürel değerler içermekle birlikte doğal yaşamı vurgulamakta iken, açık hava müzeleri ise, yerel yaşamı öne çıkaran kurgusal bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Açık hava müzelerinde doğrudan şekillendirmeye yönelik müdahaleler bulunmaktadır (Madran, 2001). Oysa ekomüze kavramının temelini, milli parkların koruma yaklaşımıyla, açık hava müzelerinin yerel kültür dokusunun doğal ve kültürel varlıklar ile olan etkileşimi oluşturmaktadır.

Farklı yıllarda düzenlenen seminer ve çalıştaylarla Ekomüze'nin kavramsal çerçevesi geliştirilmiştir. Kavramsal çerçevenin gelişmesinde önemli rol oynayan George-Henri Riviere ve Hugues de Varine 9. ICOM Genel Komitesinde ekomüze kavramını; 'insanı kültürel ve doğal çevresinde, zaman içerisinde gösteren, yaşamımızı etrafımızı çevreleyen kelimeler ya da görüntülerden çok daha iyi ifade eden alanlar, yapılar, nesnelere gerçekliğine dayanan farklı araçlar aracılığıyla, bir topluluğun tümünü kendi gelişim sürecine katılmaya davet eden, interdisipliner ve parçalı bir müze' olarak ele almışlardır (URL 2).

Ekomüze, belli bir coğrafi bölgeye, o bölgenin doğal çevresine, orada yaşayan toplumun, kültürel, tarihsel ve yaşayan kimliğine odaklı; bunları ortaya çıkarmayı, anlamlandırmayı, korumayı ve sürdürülebilir bir gelişim için toplumun hizmetine sunmayı amaçlayan bir müze türüdür. Ekomüze, ekoloji ve müze kelimelerinden türetilmiştir ancak terimdeki ekolojinin kısaltılmış hali olan, *eco*, insan ekolojisini temsil etmektedir. Ekomüzenin ön eki olan *eco*, ne tek başına ekonomik ne de ekolojik sağduyuyu ifade etmekte; insan ve toplumun sağduyusunu, hassasiyetini temsil etmektedir (Varine, 2005).

Ekomüze İlkeleri ve Özellikleri

İçinde bulunan toplumun yapısı, kültürü ve doğal değerleri ile bütünleşen eko müzelerin ilke ve özelliklerini özetlemek gerekirse;

- Ekomüze, farklı özellikleri, özgünlüğü ve özellikleri olan; sınırları belli tanımlanabilir bir coğrafi alanı kapsamaktadır.
- Ekomüze, doğa ve kültür arasındaki ilişkiyi, anlamlandırmayı, yorumlamayı ve yeniden canlandırmayı hedeflemektedir.
- Ekomüzeler, yerel toplulukları tanıtmakta ve onların da katılımıyla yönetilmektedir.
- Ekomüzeler, yerel halkın kendi ürünlerini işbirliği ve ortaklık içinde sergilediği alanlardır.
- Ekomüze, çoğunlukla belli bir bölgeye ait kültürel ve tarihi mirası yönetmeye, o bölgeye özel geleneksel ürünleri ortaya çıkarmaya önem vermektedir.
- Ekomüzeler sürdürülebilir gelişmeyi ve kaynakların buna uygun kullanımını sağlamaktadır.
- Ekomüze, yerel kimliğe ve o kimliğin duygularına odaklanmıştır.
- Ekomüze hem zamansal hem de uzamsal değerleri kapsamaktadır. Temelde zaman içinde değişen değerleri bugün ve gelecek içinde saklamak, korumak için uğraş vermektedir. Bunun içinde tarihsel bakış açısıyla hareket etmektedir.
- Ekomüzede, merkezi ve yerel otorite, akademisyenler, yerel işletmeler ve halkın karar alma, yönetme sürecinde demokratik, ortaklaşa katılımı esas alınmaktadır.
- Yerel toplum ve sakinlerin ekomüze aktivitelerine katılımı ve duyarlılığı yüksektir.
- Ekomüzelerin oluşması, çoğunlukla yerel halkın ve gönüllü aktivistlerin girişimci performansına bağlıdır.
- Ekomüzeler, müzisyen, ressam yazar vb. gibi yerel sanatçıların eserlerini teşvik edip cesaretlendiren bir araçtır.
- Akademisyenlerin, bilim insanlarının ve araştırmacıların yerele ilişkin özgün araştırmalarını desteklemektedir.
- Kültürel ve doğal çevrenin, mirasın güven içinde korunmasını ve geleceğe aktarılmasını sağlamaktadır.
- Ekomüze, somut ve soyut kültürel varlıklara, geleneklere, doğal kaynaklara eşit derecede önem vermektedir.
- Sürdürülebilir bir gelişme için kaynakların optimal kullanımı temel hedeftir.
- Ekomüzeler, korunan çevresel ve kültürel mirasın tanıtımını sağlayan yeni iş olanakları yaratarak yoksulluğu ve yerel ekonomik eşitsizliği azaltan ve böylelikle sürdürülebilir gelişmeyi destekleyen fırsatlar sağlamaktadır.
- Daha iyi bir gelecek amacı ile değişim ve gelişime izin ve olanak vermektedir.
- Ekomüze, insanların birbirleri ile ve tüm çevresel unsurlarla, geçmişte ve bugün, var olan ilişkilerinin gün ışığına çıkarılmasını cesaretlendiren ve bunun dokümantasyonunu sağlayan bir yaklaşımdır.
- Ekomüze, farklı ve çok sayıda bilim dalının, disiplinler arası çalışmalarını destekleyen bir olgudur.
- Ekomüzeler doğanın ve kültürün korunması ve iyileştirilmesi için bütüncül bir bakış açısıyla hareket etmektedir.

- Ekomüze genellikle, teknoloji-birey, doğa-kültür ve dün-bugün arasında bağlantı kurmaya çalışmaktadır.
- Ekomüze geçmişten bugüne mirasını taşıma bilinci ile sorumlu turizm anlayışı arasında bir köprü işlevi görmektedir.
- Yerelliğin ekonomik kalkınma ve gelişimini destekleyen olanaklar sunmaktadır (Doğan, 2010).

Ekomüzelerin Yapısal Karakteri

Ekomüzeler, kapalı bir alanda objelerin sunumuna dayanan klasik müzeciliğin aksine, yerel karakterin ve yerel kaynakların kombinasyonunu kapsayan bütüncül bir yaklaşımı temel alır. Bir ekomüzedeki merkez ile bilgi aktarımını sağlayan anten birimler yer almaktadır. Bu anten birimler, ekomüzenin temasına göre servis birimleri (sıcak su kaynağı varsa termal tesis vb.), gözlem noktaları vb. içerir. Bu birimler birbirlerine yürüyüş yolları ile bağlıdır. Ekomüzenin temel yapısı Şekil 1’de sunulmuştur.



Basit yapı	Açıklama
1. Arazi	Alan
2. Çekirdek merkez ve anten birimler	Bilgilendirme merkezi ve halkla ilişkiler destek birimleri
3. Yürüyüş parkurları	
4. Servis yolları	Merkez birim ile anten birimler arası servis bağlantı yolları

Şekil 1. Bir ekomüzenin basit plan ve şeması

Ekomüzeler mevcut alanların koruma aracı olarak;

- Bölgenin kimliğini temsil edecek özellikler taşıyan merkezi bir alanda kurulmalıdır.
- Yerel nüfusun ekomüze sürecine dâhil etmek için tüm aktörlerin birlikte katılımı sağlanmalıdır. (yerel sakinler (bağlı bulunan kasaba, köy sakinleri), yatırımcı, yerel yöneticiler vb.)
- Kolay erişim ve görünürlülüğü arttırmak amacıyla ana yol hatlarına bağlantılar sağlanmalıdır.
- Ziyaretçi karşılama ve bilgilendirme birimleri, eğitim alanı, restoran, cafe alışveriş birimleri ile yerel aileler ve yerel esnaf ile işbirliği yapılarak oluşturulabilecek konaklama birimleri, yönetim ve toplantı alanları, yapılandırılmış yerleşim bölgeleri dâhil olmak üzere ziyarete açık alanlarda gösteri ve deneme alanları bulunmalıdır (URL 3).

Ekomüzeler ve Kültürel Peyzaj

Rössler ve ark., (1995) kültürel peyzajı, '*doğa ile insanın birlikte oluşturduğu her türlü beşeri, kültürel ve simgesel boyutları yansıtan, sosyal, ekonomik ve kültürel kıstaslar ve doğal çevrenin oluşturduğu fiziksel kısıtların ve olanakların etkisi ile toplumun ve yerleşmenin süreci içinde geçirdiği süreci açıklayan kültürel oluşumlardır.*' şeklinde tanımlamışlardır.

Bu tanımdan yola çıkılarak kendi mekansal kurgusu olan ve fiziksel (yapılı) çevreyi içinde barındıran kültürel peyzaj ile kapalı bir mekanda objelerin koleksiyonlarının sunulmasına dayanan klasik müzecilik anlayışı arasında zayıf bir ilişki olduğu algılanmaktadır. Oysa, dış mekan müzelerinin (açık hava müzeleri, ekomüzeler ve müze ağları ya da sistemleri) peyzaj ile olan ilişkisi daha güçlüdür (Pressenda ve Struani 2004). Ekomüze kavramı, geçmiş dönemdeki toplumların bıraktığı kültürel mirasın bölgenin doğal peyzajıyla bütünleşmesi ilkesine dayanmaktadır. Bu nedenle ekomüze uygulamalarının kültürel peyzajın tüm niteliklerini taşıdığını söylemek mümkündür.

Ekomüze fikri ilk olarak etnolog G.H. Riviere tarafından Skansen¹ Açık Hava Müze'sinden esinlenerek ortaya çıkmıştır. Ekomüze kavramı modern Dünya'da insanın tarihsel gelişiminin ve geleceğe ilişkin yaklaşımlarının eleştirel bir farkındalıkla birlikte yorumlanması temeline dayanmaktadır. Daha spesifik olarak Rivière ekomüzeleri, insan ve insanın doğal ve kültürel çevresini gösteren iki bileşik sistem olarak tanımlamaktadır. Bunlardan maddi sistem; belirli bir bölgenin jeolojik oluşumundan itibaren tarihsel gelişim sürecini, mekansal sistem ise, doğal peyzaj ile insan tarafından biçimlendirilen yapılandırılmış alanları içermektedir (Rivière, 1971).

İlk ekomüze, 1960'lı yılların sonlarında bir milli parkın içinde tasarlanmıştır. Bölgenin tarihsel gelişimini tasvirleyen sürekli bir sergi alanı 'zaman müzesi' olarak adlandırılan müze yapısı ile park alanı içine bağlantı yolları ile mekansal kurgusu sağlanmış bir alandır. Ekomüzenin temel hedefi, açık hava müzelerindeki yapılaşmaya karşıtlığın aksine kırsal yapıların ve peyzajın yerinde korunarak (in situ) geleneksel, tarımsal ve kırsal faaliyetlerin devamlılığının sağlanmasıdır (Pressenda ve Struani 2004).

Özellikle Fransa'daki ilk ekomüze uygulamaları değerlendirildiğinde peyzajın açık hava müzelerindeki, 'eşlik etme' işlevinin aksine ekomüzenin tamamlayıcısı olduğu görülmektedir.

Ekomüzelerin Yönetimi

Ekomüzeler yönetsel anlamda irdelendiğinde ve ekomüzelere ilişkin nizamnamenin 6. maddesinde, ekomüzenin faaliyetlerine destek veren üç ayrı komite tanımlanmaktadır. Bunlar; bilimsel komite, kullanıcı komitesi ve yönetim komitesidir.

Bilimsel komite, ekomüzenin faaliyetlerine ve konu alanına ilişkin olarak tarım/ziraat, biyoloji, ekonomi, etnoloji, jeoloji, tarih, sanat tarihi, sosyoloji gibi farklı alanlardaki uzmanları içermektedir. Bu uzmanlar, bilimsel programı geliştirmekte, aktivitelerin sürekliliği konusunda yönetimi desteklemekte, kullanıcı komitesinin önerilerinin bilimselliğini değerlendirmektedir. Kullanıcı komitesi, toplumsal katılımı sağlamak üzere, eylem planının oluşturulması, hedeflenen sonuçların uygunluğunun değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi gibi konulara ilişkin faaliyet gösteren ve müze ile yakın temas halindeki kullanıcı kurum ve kişileri içermektedir. Yönetim komitesi ise, müzeyi finanse açıdan sürekli destekleyen kurum ve kuruluşların, belediye ve bakanlık bilimsel program birimlerinin, yerel örgütlenmelerin, özel sektörün ve diğer kamu kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur. Bu kişiler, müzenin bütçesini kontrol ederek, yönetim ve işletmeye yönelik destek sağlamaktadırlar (URL 2).

Ekomüzelerin idari organizasyonuna ilişkin Madran(2001), bir ekomüze organizasyonunda üçlü bir işletim sistemine değinmektedir. Bunlar; '*ekomüzenin kapalı merkez alanında görev yapan ücretli profesyoneller, bölge halkından temsilciler ve sektör sorumluları*', '*ekomüzenin merkezinde ve anten istasyonlarında görev yapan teknisyenler ve*

animatörler' ve 'işletmeciler, sanayiciler, yerel yönetimler, yerel kurum ve kuruluşlar' gibi ilişkide olunan topluluklardır. Böyle bir idari organizasyon bazı mekânsal verilerin sonucunda belirginleşmiştir, bu mekânsal veriler ise:

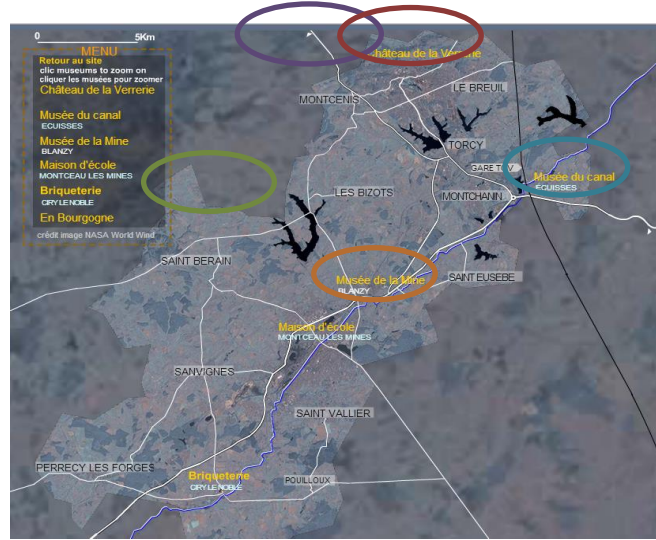
- Genel bilgilendirme ve resepsiyon alanları,
- İdari mekânlar,
- Sergileme mekânları,
- Laboratuvar/analiz mekânları,
- Arşiv merkezi
- Koruma laboratuvarı
- Sosyo-kültürel çalışmalar atölyesi
- Toplantı salonları ve çok amaçlı salonlar
- Konukevi
- Gezi güzergâhları, seyir alanları şeklinde belirlenmiştir.

Materyal ve Yöntem

Araştırmanın materyalini, ekolojik-kültürel turizm ürünü olan ekomüze kavramının doğduğu yer olan Fransa'daki ekomüze örnekleri oluşturmaktadır. Bu kapsamda öncelikle örnek olarak seçilen ekomüzelerle ilgili her türlü literatür verisi (dergi, broşür, makale vb.) yardımcı materyal olarak kullanılmıştır. Resmi web sitelerinden elde edilen görsel materyal, proje, vb. bulgular araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Çalışmada izlenen yöntem iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikli olarak uluslararası ölçekte ekolojik-kültürel turizm kavramı, bileşenleri ile ekomüze ve kavramsal gelişim süreci irdelenmiştir. Bu bağlamda seçilen örneklerin ekomüzeleşme süreci incelenerek, ekomüzelerin yönetsel boyutu irdelenmiştir. İkinci aşamada ise analiz edilen literatür çalışması ve uygulama örnekleri doğrultusunda yapılan sentez çalışması kapsamında 'doğal ve kültürel miras koruma-geliştirme ve yeniden işlevlendirme stratejisi' olarak ekomüze planlama ve uygulama şeması kurgulanarak, Türkiye'deki ekomüzeleşme süreci ile ilgili öneriler geliştirilmiştir.

Fransa'daki Ekomüze Uygulamaları

Bugün ekomüze hareketi sadece Fransa'da değil, farklı temaları içinde barındırarak, İtalya, İspanya, Hindistan, Çin ve Japonya gibi ülkelerde önemli gelişmeler kaydetmiştir (Varine, 2005). Birçok açık hava müzesi ekomüze olarak anılmaya başlamıştır. Dünya'nın birçok ülkesinde yaygınlaşan ekomüze uygulamalarından öncelikli olarak ekomüze kavramının doğduğu yer olan Fransa'daki, 70'li yıllarda kurulan ilk ekomüze olan Ecomusée Le Creusot-Montceau-les Mines ile yakın tarihte kurulan Ecomusée d'Alsace örnekleri irdelenmiştir.



Şekil 2. Le Creusot-Montceau Ekomüzesi Planı (URL3, 2013)

Le Creusot-Montceau-les Mines Ekomüzesi

1971-1972 yıllarında gerçekleştirilen ICOM toplantılarında Fransa'daki Creusot-Montceau Les-Mines Ekomüzesi, 'Ekomüze' olarak kayıt altına alınmış ilk uygulamadır.

18. yy'ın sonlarında seramik, cam, çelik endüstrisi ve ulaşım alanında marka olan Le Creusot-Montceau bölgesi, 1973 yılında bölgenin kültürel, endüstriyel mirasını korumak geliştirmek ve kataloglamak amacı ile ekomüze olarak kurulmuştur. Comité d'Information et de Liaison pour l'Archéologie, l'Étude et la Mise en Valeur du Patrimoine Industriel (CILAC) ve Ekomüzeler ve Sosyal Müzeler Federasyonu'ndan üyeleri bulunmaktadır. Ayrıca Avrupa Endüstri Müzeleri'nin de üyesidir. Le Creusot-Montceau kasabasının Ekonomi Miras Bakanlığı'nın (PEP) kültürel bir koludur. Ekomüzede ayrıca çeşitli dönemlerde seminerler ve eğitim programları, yaz okulları da düzenlenmektedir (URL 4).

Le Creusot-Montceau Ekomüzesi, koruma ve araştırma çalışmaları aracılığı ile yerel ve bölgesel nüfus ve turistler adına bölgenin gelişim sürecini, değişen ve korunan alanları sergileyerek, uygarlıkların ve yerel halkın kültürel kimliklerini tanıtmakta ve paylaşmaktadır.

Ayrıca aynı alanda 300 yıl öncesine ait bitki örtüsü ve hayvan artıklarının sergilendiği bir Fosil Müzesi de bulunmaktadır. Le Creusot-Montceau-les-Mines Ekomüzesi, tek bir yapı içerisinde oluşturulan bir müzeden çok, endüstriyel ve tarımsal faaliyetlere ilişkin çeşitli üretim alanları gibi birimler olarak tanımlanan yapıların ve açık alanların, gezi güzergâhlarının, doğal alanların da müze bünyesine alınması ile bölgesel bir organizasyon gösterir. Şekil 2'de de görüldüğü üzere her bir birim, bölgenin farklı dönemlerine ve farklı miras konularına ilişkin temaları ele almaktadır.



Şekil 3. Le Château de la verrerie, au Creusot -Cam şato (URL3, 2013)

Le Château de la verrerie, au Creusot (Cam şato): Endüstriyel mirasın sergilendiği müzede özellikle camdan yapılmış ürünler dikkat çekmektedir. (Şekil 3).

La Maison d'école, à Montceau-les-Mines (Montceau Okulu): 1880 yılına bir devlet okulu olarak tarihlenen yapı, halka açık iki sınıfı ile 1978 yılından itibaren taşınmaz kültür varlığı olarak kaydedilmiştir (Şekil 4). 1900 ve 1950 yılları arasında bazı bölümleri yeniden inşa edilmiştir. O dönemdeki öğretim ile ilgili ipuçları sıralardan, öğretmen masasından, yazı tahtasından ve diğer okul donatılarından alınmaktadır. Alanda sergilenen eserlerin yanında bulunan bilgilendirme ekranlarında ders kitapları, alıştırmaları ve yüzlerce dökümandan oluşan koleksiyonlar ziyaretçiye sunulmaktadır.



Şekil 4. La Maison d'école, à Montceau-les-Mines -Montceau Okulu (URL4, 2013)

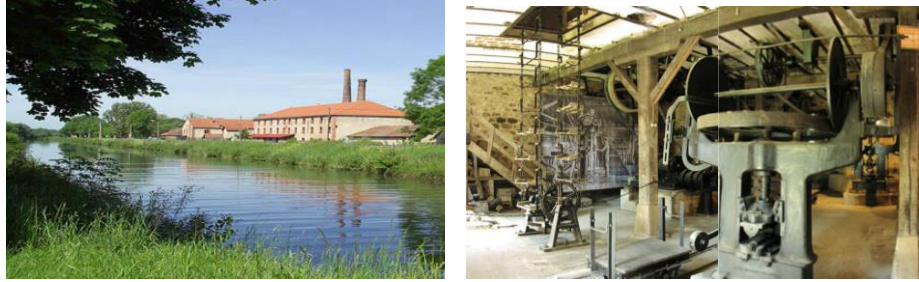
Le Musée du canal, à Écuisses (Kanal Müzesi):Kanal Müzesi, 1979 yılında Le Creusot-Montceau Ekümüzesi'nin sınırları içinde yerini almıştır (Şekil 5). Bu müze alanın tarihini yansıtmaya bakımından önemlidir. 18.yy'ın sonunda kazı çalışmaları yapılmıştır. Kilitli bir ev, eski bir kilit ve "l'Armançon" adlı bir tekne kanalı kullanır şekilde gösterimi yapılmış müzenin bölümlerini oluşturmaktadır.

La Briqueterie, à Ciry-le-Noble (Eski Fabrika): Vairet-Baudot tuğlaları 20.yy'ın başında 'Seramik Vadisi' olarak bilinen eski bir seramik fabrikasıdır (Şekil 6). 1893 yılında yapılan bina 1920 yılına kadar tadilatları yapılarak kullanılmıştır. Fabrikada kaldırım taşları ve anti asidik ürünler üretilmiştir. 1967 yılında kapatılarak terk edilen yapı 1995 yılında restorasyonu yapılarak Creusot-Montceau Ekomüzesi bünyesinde yerini almıştır.



Şekil 5. Le Musée du canal, à Écuisses (Kanal Müzesi) "l'Armançon" adlı tekne (URL4, 2013)

Minyatür objelerle bezenmiş atölyeler ziyaretçiler için oluşturulmuş ve eski dönemlerdeki üretimler hakkında uygulamalı eğitimler verilmektedir.



Şekil 6. La Briqueterie, à Ciry-le-Noble (Eski Fabrika)'den görünüm (URL4, 2013)

Ekomüzenin peyzaj konseptine bakıldığında farklı temalar içerdiği görülmektedir. Özellikle Le Château de la verrerie (Cam Şato) klasik Fransız formal bahçelerindeki bosque tarzı bitkilendirilmeye sahip iken, Le Musée du canal, à Écuisses ve La Briqueterie, à Ciry-le-Noble çevresinde yöreye özgü bitkilerin kullanıldığı görülmektedir. Sert zemin döşeme elemanı olarak eski tuğla fabrikasının aktif olarak kullanıldığı dönemlerde ürettiği tuğla ile kaldırımlar döşenmiştir.

Le Creusot-Montceau Ekomüzesi haftanın tüm günleri açık olup, kişi başı (erişkin) 6 Euro olarak ücretlendirilmektedir. Ekomüze alanında kütüphane, dökümantasyon merkezi, konferans salonu, alışveriş mekânları bulunmaktadır.

Alsace Ekomüzesi (Ecomusée d'Alsace)

1984 yılında kurulan d'Alsace Ekomüzesi Fransa'nın en büyük yaşayan müzesi olup, Avrupa'nın en prestijli ve en donanımlı ekomüzesi olarak bilinmektedir. Alsace Ekomüzesi Rhein nehrinin güney kısmında ünlü 'Şarap Yolu' ile üzerinde yaklaşık 20 hektarlık bir alanda 73 konuttan oluşmuş bir köydür.

Ekomüze haline getirilen bölge 1980'de burada başlayan çalışmalar ile esas yerlerinde yıkılmaya yüz tutmuş eski çiftlikler, önemli kırsal yapılar ve evler tonlarca ağırlığındaki malzemesiyle buraya taşınmış ve bu alanda yeniden inşa edilmişlerdir (Şekil 13,14). Ekomüze Alsace Bölgesinin yoğunluğunu ve kültürünü kendi bünyesinde temsil etmektedir. Her mevsim döneminde 20. yy köy yaşamını halk sanatı ve geleneklerle bütünleştirerek ziyaretçilere sunmaktadır. Özellikle 1500'lü yıllardan beri yapılan el sanatları ve şölenler yaşatılmaya devam etmektedir. 2002 yılında *Fransa Müzeleri* yönetimi tarafından resmi olarak ekomüze sınıfına alınmıştır.

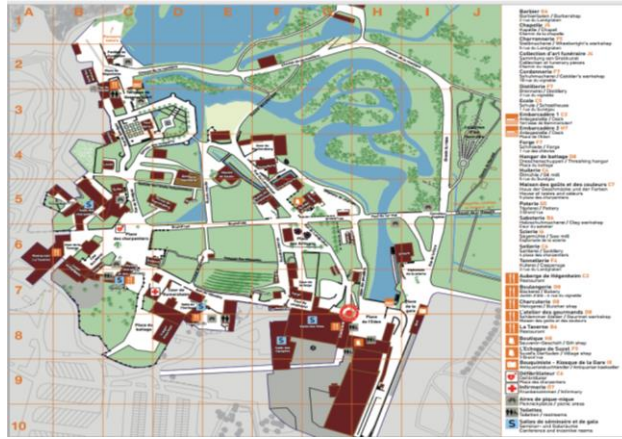
Alsace Ekomüzesi; berber dükkanları, ibadethaneler, damıtım evleri, atölyeler (seramik, ayakkabı, takı vs.), kolleksiyon ürünleri, kereste fabrikası, saraçhane, butik, restoran, seminer ve galeri salonları ile, okul, hastane gibi hizmet binalarını içermekte ve geleneksel yaşamı hakkında ziyaretçilere bilgi ve paylaşım sunmaktadır (Şekil 15).



Şekil 7. Yeniden inşa edilen çiftlik evleri (URL5, 2013)

Alsace Eko Müzesi, köy hayatında yapılan günlük işler (tarımsal üretim (çiftçilik), hayvanların bakımı, mutfak işleri vb) için ziyaretçilerin deneyimlemeleri için oluşturulan hizmet birimleri, workshop, seminer ve eğitim faaliyetlerinin düzenleneceği sergi salonları, galeri ve atölyeler ile geleneksel Alsace mimarisindeki konakları içermektedir (Şekil 9).

Geleneksel Alsace mimarisindeki çiftlik evleri, dönem eselerini içeren eşyalar ile donatılmış olarak aynı zamanda müze olarak işlevlendirilmiştir.



Şekil 8. Alsace Ekomüzesi Planı (URL5, 2013)



Şekil 9. Geleneksel Çiftlik Evleri ile Alsace seramiğinden yapılmış geleneksel horoz ile çiftlik evinden pencere detayı (URL5, 2013)

Alsace geleneksel el sanatları sergilenirken, aynı zamanda daha önceki dönemlerde ağır endüstri sahası olarak kullanılan bölgedeki çevre duyarlı yaklaşım bölgenin ekomüze olarak isimlendirilmesini sağlamaktadır (Şekil 10).



Şekil 20,21. Alsace Ekomüzesindeki tarihi konutlar arasında oluşturulmuş mini botanik bahçeler ve arıcılığın yapıldığı koku bahçeleri (URL5, 2013).

Ekomüze bir yıllık süreç altı zaman dilimine bölünerek, her iki ayın özelliklerine göre etkinlikler düzenlenmektedir. Yıllık ortalama yüzyetmiş bin ziyaretçisi olan ekomüze Mart-Nisan aylarında gelen ziyaretçiler için yirminci yüzyılın başlarına ait teknikler ile tarımsal aktiviteler sergilenmekte ve aslına uygun etkinlikler ile Paskalya da kutlanmaktadır. Ekomüze mali açıdan sürdürülebilirdir. Ekomüzenin gelir kaynaklarını, giriş ücreti, mağaza alışverişlerinde elde edilen gelirler, yiyecek-içecek satışları, yerel ve bölgesel yönetimden aktarılan paylar, bölgesel turizm idaresi fonları, Avrupa Birliği fonları ve sponsorlardan elde edilen gelirler oluşturmaktadır. Alsace Ekomüzesinde konaklama dönemi 22 Mart-3 Kasım tarihleri arasında olup, yetişkin için günlük giriş ücreti 14 Euro olarak belirlenmiştir (URL5, 2013).

Tartışma ve Sonuç

Ekolojik kültürel turizm, Dünya çapında global ölçekte gelişim gösteren turizm sektörlerinden biridir. Yerel kimliğin, kültürel ve sosyal çeşitliliğin sürdürülebilirliğini hedefleyen eko-kültürel turizmin uygulayıcısı olan ekomüzeler yerel ve ulusal ekonomiye olan katkıları ile birlikte çevre duyarlı yaklaşımı ile sürdürülebilir bir gelişim projesi olarak tanımlanabilmektedir. Klasik müze anlayışı ile kişinin kültürel miras ile ilişkisi sınırlandırılırken, ekomüze anlayışı ile kişi, somut ve soyut kültürel mirasın yönetimi ve mevcut sorunların çözüm sürecinde aktif rol oynamaktadır. Bu nedenle ekomüzeler yerel halkın geçmişi anlamlandırması ve geleceği yorumlaması konusunda bilinçlendirme işlevine sahip olup, tüm bu değerlerin özgün mekânlarında korunup geliştirilmelerine olanak sağlamaktadır.

Küreselleşme sonucu ortaya çıkan ekomüzelerin amacı yerel ekonomik gelişme, yerel aitlik duygusunu geliştirme ve yerel kimliği korumaktır. Ekomüzeler, çevresel eğitim ilkesi olan yerli tarihi, yerel kültürleri, dinsel ve ekolojik çeşitliliği yeniden ortaya çıkarmak, tanımak, saygı göstermek ve bunlardan yararlanmak konusunda oldukça uygun mekanlar ve alanlar bütünüdür.

Ekomüzeler anıtsal, duygusal, sosyal, kültürel değer taşıırken, inanç, gelenek ve göreneklerin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Yerel el sanatları, gastronomik özellikler, üretim biçimi vs. sürdürülebilirliğini sağlarken, insanların unutulmaya yüz tutan değerleri gözlemlemesini hem de paylaşmasına da olanak tanır. Tüm bu değerler korunur ve gelecek kuşaklara aktarılırken aynı zamanda yerel ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Nüfus artış hızının fazla olması ve buna bağlı olarak yoğun yapılaşma kentlerdeki yeşil alanları tehdit etmektedir. Bu nedenle alternatif yeşil alanlar önem kazanmakta olup, ekomüze uygulamaları doğal ve kültürel peyzajı içinde barındırarak rekreatif eylemlere

olanak sağlaması bakımından kent yaşam alanı içinde düşünölebilecek özgün ve alternatif yeşil alanlardır.

İncelenen örnekler doğrultusunda ‘Doğal ve kültürel miras koruma-geliştirme ve yeniden işlevlendirme stratejisi’ olarak ekomüze planlama ve uygulama stratejisi kurgulanmıştır (Tablo 1). Türkiye, sahip olduğu birbirinden çok farklı zengin doğal ve kültürel değerler ile ekomüze olabilecek birçok rezerv alana sahiptir. Doğal ve kültürel miras varlığının ekomüze alan kullanımı biçiminde gelecek kuşaklara aktarım ve sunumu ile kentsel yaşama dahil etme sürecinde üretilen ‘ekomüze planlama ve yönetim stratejisi’ eşliğinde irdelenmelidir. Bu stratejiler belirlenirken öncelikle bölgenin doğal ve kültürel değerlerinin sürdürülebilirliğini temel alan ‘korumacı’ bir yaklaşım benimsenmelidir. Sahip olunan potansiyelin turizm alanında işletilmesi süreci ekomüze kavramının ilke ve özelliklerine ters düşmemelidir. Bu anlamda ülkesel kaynak potansiyelinin, doğal-kültürel kaynakların detaylı analizlerden sonra konumlandırması ve mevcut durumun sorun ve olanaklarının güncellenmesi gerekmektedir. Ekomüzeleşme sürecinde öncelikli olarak, geleneksel değerlerin varlığının sürdürülmesi sağlanmalı, ekonomik faaliyetlerde yerel halkın katılımına öncelik verilmeli; bu anlamda yerel halkın gelir düzeyi ve yaşam kalitesi artırılmalıdır.

Tablo 1. Ekomüze Planlama ve Uygulama Stratejisi Akış Şeması

<p>KAPSAM</p> <ul style="list-style-type: none"> -Doğal/kültürel (arkeolojik, endüstriyel vb.) mirasa sahip alanların ve etki alanlarının belirlenmesi -Yerinde koruma (in situ) yaklaşımı ile yerinde sunum ve sergileme 	<p>EKOMÜZE PLANLAMA SÜRECİ</p> <p>İş Planı:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ekomüze alanlarının belirlenmesi, kullanılacak alanların listelenmesi, -Ayrıcalıklı alanların tanımlanması, - Alan ve arazi ile ilgili önerilerin geliştirilmesi, <p>Planlama Araçları:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Fonksiyonların tanımlanması -Mimari –peyzaj entegrasyonu -Restorasyon-Restitüsyon projeleri -Merkez birim ve anten hizmet birimlerinin tanımlanması (ziyaretçi karşılama, bilgilendirme alanları, eğitim alanları, toplantı alanları, yerel konaklama birimleri, açık alan gösteri alanları, deney alanları vb.) -Birimler arası servis bağlantı yolları ve yürüyüş parkurları
<p>HEDEF</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kentsel yaşam ile bütünleştirme - Ulusal-Uluslararası ölçekte ‘kentsel bellek’ oluşturma - Yerel kalkınma 	<p>İDARİ ORGANİZASYON/ YÖNETİM PLANI</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bilimsel Komite (bilimsel programların sürekliliği, kullanıcı önerilerinin bilimselliğinin değerlendirilmesi) -Kullanıcı Komitesi (toplum katılımının sağlanması, eylem planının oluşturulması sonuçların değerlendirilmesi), - Yönetim Komitesi (yerel yönetim ve yerel dinamikler arası koordinasyonun sağlanması, bütçenin kontrolü ve işletilmesi)
<p>TEMEL ÖLÇÜT: NİTELİK</p> <p>Doğal/kültürel (arkeolojik, endüstriyel vb.) mirasa sahip alanların öğeleri ve kültürel peyzaj değerlerine dayanan eko-kültürel turizm potansiyeli</p>	<p>İLGİLİ YASA VE YÖNETMELİKLER</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ulusal Düzeyde Kanun ve Yönetmelikler, Tüzükler
<p>KORUMA-İŞLEVLENDİRME STRATEJİSİ: EKOMÜZE</p>	<p>FİNANSMAN OLANAKLARI</p> <ul style="list-style-type: none"> -Ulusal-uluslararası-yerel düzeyde fonlar, sponsorluklar, sivil toplum örgütleri,yerel girişimciler
<p>BÖLGELERİN BELİRLENMESİ/YER SEÇİMİ</p> <p>‘Kültürel Miras’ ya da ‘Doğal Miras’ alanlarının tanımlanması</p> <ul style="list-style-type: none"> - Arkeolojik alanlar için yüzey araştırma ve kazı raporları sonuçları - Ekolojik Gözlem ve Peyzaj Alanları - Kültürel Katmalar - Tarihsel –Mekansal Gelişim 	<p>AKTÖR VE PAYDAŞLARIN KATILIMI</p> <ul style="list-style-type: none"> -Halk katılımı -STK (Meslek Odaları) -Merkezi ve yerel yönetimler -Ulusal ve Uluslararası düzeyde ortaklıklar - Eğitim kurumları - Diğer Ekomüze ağları (European Network of Ecomuseums)
<p>ETKİ ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alan analiz çalışmaları - SWOT analizleri - Mekansal-işlevsel çözümler - Kullanım kararları - Kullanıcı talepleri 	<p>TANITIM HİZMETLERİ</p> <ul style="list-style-type: none"> -Web sitesi hazırlama -Broşürler, tanıtım kitapçıkları -Yazılı ve görsel medya

Kaynaklar

- Doğan, M. 2010. Ekomüze Odaklı Sürdürülebilir Destinasyon ve Gökçeada Üzerine Bir Uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekizmart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 135 s.Çanakkale.
- Gang, C. 2011. Sustainable Development Of Eco-Cultural Tourism In RemoteRegions: Lessons Learned From Southwest China, International Journal of Business Anthropology vol. 2(1), s: 125-127.
- Hooper, G. 1999. The Educational Role of The Museum, Routledge Press, Second Edition, s:32-35.
- Kurdoğlu, O. 2001. Koruma Alanları ve Ekoturizmin Karadeniz Bölgesi Açısından İrdelenmesi. Türkiye Ormancılar Derneği Yayını, Orman ve Av, Sayı 4, s: 4
- Madran, E. 2001. Tüm Müzelerden Farklı Bir Oluşum. Arredamento Mimarlık, s:101–109.
- Pociovalişteanu, D. B. G. Niculescu., 2010. Sustainable Development Through Eco-Cultural Tourism, European Research Studies, Volume XIII, Issue (2), s: 150-154.
- Pressenda, P., Sturani M. 2007. Open-Air Museums And Ecomuseums as Tools for Landscape Management:some Italian Experience, European Landscapes and Lifestyles: The Mediterranean and Beyond, s: 2-16.
- Rivière, G. H. 1971. Le musée de plein air des Landes de Gascogne: expérience française d'un musée de l'environnement. *Ethnologie française*, 1, s: 94-95.
- Rössler, et al. 1995. Cultural landscapes: Reconnecting culture and nature. in Cultural Landscapes of Universal Value. Components of a Global Strategy. Jena, Stuttgart, and New York: Gustav Fischer Verlag, in cooperation with UNESCO, s: 15-18.
- Russell, A. G.Wallace., 2004. Irresponsible Ecotourism, Anthropology Today 20(3): s:1–2.
- Sadorge, J. 1998. The European Charter for Sustainable Tourism, s: 27–30.
- Sinha, G. N. 2009. Eco-Cultural Tourism As a Means for Sustainable Development. State Forest Research Institute, Itanagar, s:1-4.
- Sorensen, C. (1989). Theme parks and Time machines. In Vergo, P. (Ed.), The new museology . London: Reaktion Books, s: 60-73.
- Varine De, Hugues. 2005. Ecomuseums, open-air museums, ICOM News, Museums of The World, no. 3.
- URL1, 2013. <http://www.ecotourism.org/>
- URL2, 2013. <http://www.fems.asso.fr/>
- URL3, 2013. <http://www.ecomemaq.ntua.gr/Files/Draft%20Model%20Ecomuseum.pdf>
- URL4, 2013. <http://www.ecomusee-creusot-montceau.fr/>.
- URL5, 2013. <http://www.ecomusee-alsace.fr/fr/>.